

DISCURSOS

LLEGITS EN LA

“REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS” DE BARCELONA

EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. ALFRET OPISSO Y VIÑAS

EL DÍA 25 DE NOVIEMBRE DE 1923

BARCELONA

IMP. «ATLAS GEOGRÁFICO» - CONSELL DE CENT, 140 A 144

1923

DISCURSOS

LLEGITS EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. ALFRET OPISSO Y VIÑAS.

DISCURSOS

LLEGITS EN LA

“REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS” DE BARCELONA

EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. ALFRET OPISSO Y VIÑAS

EL DÍA 25 DE NOVIEMBRE DE 1923

BARCELONA

IMP. «ATLAS GEOGRÁFICO» - CONSELL DE CENT, 140 A 144

1923

METGES LITERATS CATALANS

SENYORS ACADEMICHS:

Ja des de minyó 'm và entrar la dèria de llegir llibres, fossin de la mena que vulguessin; no pas gayres noveles ni comedies, però sí histories, viatges, geografia, mitologia, gramàtica, etc.... Tots m' inspiraven respecte, mes los que ab major reverencia esguardava eren los qui dessota 'l nom del autor portaven lo titol d' *Individuo de número de la Real Academia de Buenas Letras*, distinció tinguda per mi en més enlayrat concepte que 'l pertenéixer a certes altres corporacions literaries foranes, per lo provat valer de tots los qui la constituïen, segóns sentia dir. D'aquí la meva veneració per los Campmany, Milá, Piferrer, Bofarull, Aguiló, Bergnes de las Casas, Balaguer, Victor Gebhardt, Adolf Blanch, Cortada, Llausàs y altres nó menys insignes escriptors. Ab lo que acabo de dir podeu figurarvos ma sorpresa, y quasi diria mon astorament, al véurem avuy promogut a la categoria d' aquells tan admirats mestres, cosa que dech exclusivament a vostra benevolensa y a la excessiva estimació que sempre m' han tingut alguns caríssims amichs que, tots ells ab sobra de mèrits, formen part d' aquesta ilustre companyia.

Moltíssimes mercès, donchs, per la honra que haveu tingut a bé dispensarme, però des d' ara dech fervos present que vindré aquí per apendre, no pera portarvos fruyts de ma cullita, que per força serien migrats.

M' ha tocat recullir, per mon honor, la successió d' una persona, En Josep Pella y Forgas, per qui sense haverlo conegut ni solament de vista vaig sentir sempre viva simpatia y fou un dels meus autors predilectes, y més sabent d' ell lo que 'n sabia per lo que parlavem ab son col·laborador, mon benvolgut amich En Josep Coroleu.

Com a bon català que soch seguit des de ma joynesa ab fretura totes les manifestacions del nostre renaxement, entre les quals deuen ocupar un lloch de primer ordre les obres y actuacions d'En Pella y Forgas. No tinch competència pera jutjar com jurisconsult al ilustre patrici empordanés, bastantme saber que descollava entre 'ls més eminents; mes en cambi posseheixo un ple conexement de la seva producció literaria y de l'acció política qu'exercí.

Sempre será considerada com un monument axecat a la gloria de sa patria nadiua la seva *Historia del Ampurdán*, publicada l'any 83, a la qual no's podria afegir un mot fora de les noves troballes arqueològiques, mes no en quant a etnografia, legislació, folk-lore y les notabilíssimes arts y industries emporitanes. En Pella vá escriure una historia sencera, sense que hi manqués res de lo que podia o devia interessar.

Tinch l'*Historia del Ampurdán* per l'obra capdal d'en Pella; no s'hi troben consideracions inútils; parlen sempre 'ls fets sense valdres del socors de l'eloqüència, y en comptes d'aquelles pomposes síntesis que caracterisen l'art històrich de Castelar, per exemple, se vá seguint la pregona y complexa evolució política y social per què ha passat l'Empordá, donant plena idea de la seva activitat industrial, comercial y agrícola; de les costums y modalitats de llenguatge; de les ciutats, viles y llochs y de tot lo característich d'aquella encontrada en la que semblen reflexarse 'l cel, el mar y aduch l'esperit de Grecia.

No vol dir axó que l'*Historia del Ampurdán* ofegui l'importancia de les moltes altres produccions qu'En Pella doná a llum, ja anteriorment, ja després: *Las Cortes Catalanas* (1876), *Lo Sometent* (1877), *Los fueros de Cataluña*, totes tres ab la col·laboració d'En Coroleu; y com me'n recordo molt bé puch assegurarvos que aquestes obres produhiren una sensació fondíssima en tota nostra terra, despertant sentiments de patria en molts en qui's trobaven del tot esmortuhits. L'efecte, donchs, va ésser poderós, y cal rememrarho pera no oblidar als qui com En Pella posaren les primeres pedres sense les quals no s'hauria pogut axecar l'actual edifici, més o menys perfecte, de la nostra reconstitució.

Altres publicacions del home il·lustre de qui parlo foren les biografies d'En Margarit y Biure y del jurisconsult Fontanella; uns estudis històrics sobre 'l Periodisme català (1900), que son una abundosa dèu a que s'ha acudit forsa vegades pera tractar de la materia; *Llibertats y antich govern de Catalunya* (1905), *Jaume I y 'l Concell de Cent* (1908), ademés de molts articles y memories publicats en lo *Butlletí* d'aquesta Academia y en diferents revistes.

L'actuació d'En Pella com a propulsor del desvetllament polítich de Catalunya no vá poder ésser més seguida ni entusiasta. Escrivia sovint a la *Renaixensa*; vá dirigir ab Romani y Puigdemolas la hermosa revista *La España Regional*, y ab N'Antoni Elias de Molins la *Revista Històrica latina*; vá ésser l'any 70 un dels fundadors d'aquella valenta y quasi's podria dir heròyca societat que's denominá *La Jove Catalunya* y fou un dels que redactaren ab l'Almirall y altres aquell célebre *Memorial de Agravios* contra la política centralista al rey Don Alfonso XII, l'any 85.

No fou emprò feyna inútil la d'En Pella y demés il·lustres precursors; no fou fantasia de somniadors, y per axò es de doldre l'oblit en que se'ls té y procura tenir avuy, com si tot se degués als qui començaren ahir ses prediques, sent axís que les coses no's fan de primer entuvi, com no hi ha conseqüències sense premises.

Lo renaxement actual català va començar per ésser purament literari abans d'extendres al terreny polítich y administratiu, per obra y gracia dels nostres historiayres y jurisconsults, y d'aquí lo injustament que obra certa part del jovent que no vol saber res dels antecessors.

Y no obstant may s'hauria pogut arribar a reivindicar ab tota rahó la personalitat de Catalunya sense la difusió d'escrits com els den Pella, Coroleu, Romani, l'Almirall, l'Aulestia, que foren los qui obriren camí ab llurs llibres y discursos. Per ells pot saber tothom lo que eren nostres furs, des dels *Usatges* fins a les actes de les darreres Corts; per ells podem fernos plénissim càrrech de lo que eren dites Corts, que, arribat lo cas, negaven tot subsidi al rey d'Espanya Carles I, a Barcelona, o s'oposaven a donar un sol maravedís a Felip IV quan venia aquí ab l'Olivares a buscar diners, al començament de son regnat.

Y fou tant més meritori l'esforç d'aquells homes austers en quant prou sabien que no n'havien de treure cap profit material; llur patriotisme era sense sou ni cessantia, ho feyen tot ab vera abnegació, moguts solament per l'afany catalanesch, y gracies, encara, quan en comptes de satisfaccions y avantatges no recullien més que desenganys e ingratituts, com li hagué de passar al nostre Josep Pella y Forgas.

Cuyto a manifestarvos que, si dich axó, no es de cap mena en sò de polítich. Jo no soch ni he sigut may polítich, ni d'acció ni de *casino*, y may he figurat en cap partit.

* * *

Y cumplint ara 'l deure reglamentari de llegir un discurs d'ingrés, tenint en compte que soch metge y un xich escriptor, he pensat parlarvos de metges literats catalans, car sovint la Medicina y la Literatura han fet bona parella.

Quan s'escrivia en llatí, molts metges ho feyen ab tanta correcció y eloqüència com haurien pogut ferho 'ls antichs, bastant recordar aquell Francisco Vallés, dit *el Divino*, Baglivi, Tomás Sydenham, son dexeble Boerhaave y tants altres, que bé podien compararse ab los més celebrats escriptors clàssichs: Cels, Galenus, Oribasi, Pau d'Egina, Aeci.

No vull dir ab axó que, fora de la literatura, o bé de la filosofia o l'història, no s'hagin ocupat certs metges d'altra cosa aghena a llur professió; n'hi ha hagut d'expertíssims generals, descubridors, mecànichs, teòlechs, banquers, homes d'Estat, tot sense dexar d'èsser metges, cosa que no té res d'estrany quan veyem militars poetes, capellans geòlechs, adroguers tenors, enginyers biòlechs o estadistes químicls, y s'explica per la extensió ilimitada de llurs horitzons: Tota la doctrina dels *mitjos* que servi de base a Herder y després a Taine pera l'explicació de les obres d'art, prové del *Tractat del ayre, l'aygua y 'ls llochs*, d'Hipòcrates. Tot lo qui constitueix avuy l'immensa ciencia de l'Electricitat té per origen l'haver posat a secar lo metge Galvani unes granotes a la barana del balcó pera una de-

mostració anatómica dels nervis de la cuxa; la majoria dels alquimistes eren metges, y d'ells ha sortit la Química moderna.

Lo que hi ha que dir, en gracia a la veritat, es que la gent sembla desconfiar dels Galenus que sacrifiquen a les Muses, lo qual es una gran equivocació. Aquí ningú té res que dir si a un metge 'l fan ministre de Marina o de Gracia y Justicia, o embaxador de Londres, però no s passa per que un metge fassi versos, o escrigui histories, y no obstant Claudi Bernard, gloriós mestre de la Fisiologia experimental, s'en va anar de Lyò a París ab una tragedia a la butxaca, què no li van voler representar, y no s té present que Littré, no solsament era un gran metge, sino que va fer lo millor Diccioniari de la llengua francesa conegut fins ara.

Tal vegada qui no veu ab bons ulls que 'ls metges s aficionin a les lletres ho fa per haver sentit a dir que Hipòcrates, pare de la Medicina, comensà 'ls seus aforismes ab aquell que resa: *Ars longa, vita brevis*, però encara que axó sigui veritat, no es pas perdre 'l temps escriure una poesia o fer un treball històrich en comptes de passarse algunes hores al cercle jugant al *tresillo* o ficantse en afers de Borsa o de Comers, o presumir de gran tenor com fou lo cas de l' Orfila, ilustre mahonés, degà de la Facultat de Medicina de París.

Recordarem, entrant ja en matèria, aquells metges jueus, en tot temps protegits pels reys del casal de Barcelona, que des de la segona meytat del segle XII tan important part prengueren en lo moviment filosòfich de 'llur temps: En Yafuda Bonsenyor, autor del *Llibre dels dits y sentencies de filosops*, Vidal Benavist y altres.

Més conegut qu'ells fou lo famós Arnau de Vilanova, que floreixia en les derrerries del segle XIII y començos del següent, comparat ab *Alfonso el Sabio* y que al ensemps de metge era astròlech, alquimista, poliglota, filosop y fins diplomàtich. Bé es veritat que sa principal anomenada li vé d'haver descobert la obtenció del esperit de vi, més en son temps sobressortí com cap de brot entre 'ls més caps d'aquells naturalistes, no pas gayre ortodoxes, que aplicaven llurs conexèments a la dilucidació de les qüestions filosòfiques, seguint generalment a Aristòtil.

Establert de primer a París, després d'haver viatjat per gran part d'Europa, adquirí allí grandíssima fama com físich y astròlech. Fou posteriorment metge del Papa Climent V y d'En Jaume II d'Aragó, que l'omplí de mercès; emperò, massa endinzat en la Càbala y l'Astrologia, se l'hi va ocórrer en desgraciada hora publicar un llibre sobre la fi del mon, que fixava per a mitjans del segle xiv, y com si axò no fos encara prou per a ferse malveure, escrigué també sobre *La humanitat y paciència de Jesucrist* y sobre la *Caritat*, obres en que's feya ressò de la secta anomenada *dels espirituals*, que contava ab molts adherents entre 'ls Framenors. Condemnades ses doctrines per la Sorbona, prengué desseguida part en l'assumpte l'Inquisició aragonesa, pèr lo qual Vilanova fugí a Sicilia, ahont lo prengué baix sa protecció 'l nostre Ferrán, sobirà d'aquell Estat.

No faltaren després de l'Arnau de Vilanova altres físichs que descollaren en diverses branques del saber, y entre ells l'eximi metge barceloní Raymond Sabunde, nat en l'últim terç del segle xv y mort en 1536.

Una figura colossal tan gran com la qui més. En son *Liber creaturarum, sive de homine*, tractat de teologia natural, se mostra lullia en quant a admetre, fins a l'excés, les excelencies de la rahó, y s'avé ab la doctrina de Sant Tomàs, encara que tractant les qüestions baix un altra aspecte y ab altre mètode. Però 'l seu gran mèrit consisteix en haverse anticipat a Descartes en la prova ontològica de l'existència de Deu y després a Kant en la prova moral, que trobem empleada en la *Crítica de la rahó pràctica* com a correctiu de la *Crítica de la rahó pura*.

Per lo dit se compren que Raymond Sabunde era d'aquella ilustre escola independent que's proposava conciliar l'observació y 'l raciocini, Plató y Aristòtil, l'esperit y la materia, l'idealisme y la realitat, els fenomens y llur causa; escola a la que pertanyeren Ramon Lull, Miquel Servet, Lluís Vives, contribuint en primer lloch a crear els estudis positius dels nostres metges y anatòmichs dels segles xv y xvi.

En lo transcurs d'aquest últim, va floréixer un físich l'anomenada del qual ha arribat fins als nostres temps:

Joan Carles Amat, nat a Monistrol (1580-1640), que fou metge del monestir de Montserrat, essent al ensemps músich consumat y diligent escriptor. Se li deu l'aplech que porta per títol *Quatrecentos aforismes catalans*, del que s'han fet nombroses edicions y que ha estat traduhit a diferents llengües, essent encara de consulta pera erudits y folkloristes dels nostres dies.

Y encara que no hagin dexat treballs extraprofessionals, bé estarà recordar, per l'honor de la nostra cultura, als catalans quatrecentistes y cinchcentistes: l'anatòmich Lluís Vasco, dexeble del famós holandés Silvi de la Boe; lo catedràtich Antoni Amiguet, nascut a derrerries del segle xv y que dexà una remarcable obra de cirurgia, *De apostemas*, en català; Gabriel Bosser, Lleonart Tachino, Bernat Caxanes, tots d'aquesta ciutat, y Miquel Servet, descubridor de la circulació de la sanch, afiliat a aquella gloriosa escola físich-naturalista del Renaxement que tant vá influir en la Filosofia y avenços científichs de l'esmentada època, a la que pertenyen també Copèrnich, Galileo, Kepler, y Andrés Laguna y Juan de Huarte, castellans; lo tortosí Gabriel Miró, qui va escriure sobre higiene de l'infantesa; Gabriel de Tàrraga, Onofre Bruguera, de Barcelona, y'ls farmacòpols Bernat Domènech, Benet Pau y fra Antoni Castell, benedictí de Montserrat.

Vullau escusarme si, portat al ensemps per mon amor a Catalunya y per la circumstancia d'ésser metge, vos parlo d'homes que lo mateix se valien de llur llengua que del llatí, cosa que no té res de sorprenent perque llavors tothom aprenia en les més pures fonts del humanisme. Los metges estudiaven en llatí, y quan cercaven llibres d'entretenment trobaven les obres dels nostres grans cronistes y noveladors, y si llegien poesia tenien a Ausias March, Cerverí, Jordi de Sant Jordi o Pere Serati.

* * *

La decadència mentres corria'l segle xvii fa que no's trobi en ell cap metge, remarcable com escriptor; més ja no fou aixís en la següent centúria, en que hi va haver un sagnitós retorn vers lo conreu de les ciències, reanusantse la

tradició, interrompuda mentre regnaven los tres últims Austries, quan tot se reduhia a miserables ergotismes, y en l'universitat de Salamanca no hi havia un sol llibre de matemàtiques, y's tenia per ciencia diabòlica la geometria, segons conta Torres Villarroel.

Fins a les derreries del XVIII no trobarem cap metge literat català, encara que no's pugui oblidar que foren fills de la nostra terra los dos més eminents cirurgians espanyols de dita centúria, En Pere Virgili y N' Antoni Gimbernat; y ja vers la fi'ns trobem ab lo barceloní Ignaci Farreras, acreditat facultatiu y celebrat poeta.

Hi havia aleshores aquí una societat nomenada *Comunicación literaria*, y en ella vá donar a conèixer Farreras un primorós treball l'assumpte del qual era l'*Apologia del idioma catalán*, fet importantíssim, ja que demostra la ferma vitalitat de la nostra llengua al fer proclamar ses excel·lencies en un temps en que a tan baix grau de postració havia arribat, ofegades ses manifestacions pels grans canvis polítics y, com ha dit un de vosaltres, «per l'inconsciència suicida de varies generacions de catalans».

D'un altre metge hi ha que fer esment, que flori per aquell mateix temps: N' Ignaci Lacaba y Vila, de Barcelona (1775-1814), director que fou del Colegi de Sant Carles de Madrid. No's vá moure del conreu de les ciències, però podria passar com una de les autoritats de la llengua castellana per son *Tratado de Anatomia humana*, donat de text per moltíssims anys en la nostra Facultat y en totes les demés d'Espanya y al qual se referia sovint En Letamendi pera elogiar la bellesa y elegancia de son estil.

Arribats al segle passat s'adverteix un gran dexonjament literari, y ja de bon principi trobem una munió de metges conreuadors d'altres disciplines. Fou un d'ells Ramon Escarrá, a qui's deu un *Canto épico al valor, constancia y fidelidad con que cooperó la immortal Gerona al felix restablecimiento de su idolatrado monarca el Señor Don Fernando VII*. Com se pot colegir pel titol, no's tracta de cap obra capdal, però sempre demostra que's tornava a l'afició de les lletres.

Altres metges qu'escrigueren sobre fets de la guerra dita *del francès* foren Antoni Bosch y Cardellach, fill de

Sabadell (1758 - 1829), autor, apart de varies memories mèdiques, d'una *Història de Catalunya*, d'uns *Anals* de sa ciutat (aleshores vila) nadiua, desde l'any 1789, d'un mapa de Catalunya antiga y d'un detallat *Diari* de la dita guerra en lo Principat; y'l doctor Jaume Parcet, que, exercint sa professió a Tarragona, vá escriure una emocionant relació del horrorós assalt d'aquella plaça en lo dia de Sant Pere de 1811.

Nom digne de figurar entre 'ls dels més benemèrits patricis es lo del doctor En Jaume Ardèvol, qui, ab prou feynes acabada la guerra, fundava lo *Diario político y mercantil de Reus*, sa pàtria, y que, com veyeu, ha d'èsser comptat entre 'ls periòdichs catalans de més antiga data. Digne continuador de l'obra de l'Ardèvol fou son compatrici En Joseph Alberich y Casas (1824 - 1874), fundador de l'actual *Diario de Reus* vers l'any 1860, y que, no sols es crigué molt bé sobre medicina, sino també sobre història y ciències físiques y naturals.

Encara que no fos metge sino apotecari, però nascut de familia de metges, cal fer també esment del insigne químic N' Agusti Yañez y Girona (1789 - 1857), individu que fou d'aquesta Academia. Ademés de sos notabilissims escrits sobre geologia, botànica y farmacia va demostrar lo pregonament que conèxia la llengua castellana en ses *Anotaciones al Diccionario de la Academia Española*, en quant a les veus pertanyents a les ciències naturals, y sobre tot en son magnífich llibre *Dios y sus obras*, en lo qual s'enlayra fins a poderse comparar ab los més eloqüents apologètics.

Y feta exa rapidíssima excursió pel camp dels metges literats antichs, arribem a la generació que s'en diu del any 30, tan feconda en eminents personalitats en mitg dels sangnants estrallaments de la guerra civil y de les pahoroses revoltes polítiques y socials ocorregudes en el segon terç de la passada centúria. Llavors fou quan la literatura catalana rebé la forta embransida en que va iniciarse l'actual renaxement. Si cal dir la veritat, potser que de primer entuvi l'*Oda* immortal de l'Aribau no tingués gran ressò ni entussiasmessin gran cosa los cants del *Gayter del Llobregat*, continuador de les doctrines de *El Europeo*; de veneranda memoria; mes, en cambi, se feu popularíssima la

poesia en català per les comedies y 'ls romansos del desventurat Joseph Robreño, mort de fam y de set en un naufragi l'any 38, autor al qui aviat seguiren altres que contribuiren, quan menys, a la difusió del idioma escrit.

Acabada la guerra sorgiren altres literats de més vàlua intel·lectual, entre 'ls quals l'avuy oblidat y famós en altre temps N' Antoni Ribot y Fontseré (1815-1871). Era metge y de familia de metges, encara que no pensà may en exercir la carrera, encaparrat com estava sempre ab les trifulques de la política. Va escriure tres o quatre drames ultra-romàntichs en castellà, y publicà un llibre, *La emancipación literaria*, aplech d' epístoles en vers seguides de comentaris en prosa en que excitava al jovent a fer despreci dels clàssichs, ab la forma virulenta que li era peculiar.

Establert a Madrid, al adveniment del partit progressista, l'any 40, quan la regència d'Espartero, no vá tardar a ferse un nom ab sa col·laboració en periòdichs satírichs: *La Risa*, dirigida pèl castellonench Wenceslao Ayguals de Izco, que vá adquirir una popularitat grandíssima; *El Dómine Lucas* y altres; y ja ben reputat publicà, cap allà l'any 47, en col·laboració ab Martínez Villergas, una obra en tres volums, *Los políticos en camisa*, aplech de semblances de personatges, principalment moderats, de totes categories; y, sempre agressiu, publicà del 1854 al 56 una fulla satírica, *El látigo*.

Posteriorment escrigué una *Historia de la Revolución de 1854*; y, ja apaybagada la seva ardencia republicana, se'n passà a la *Unión Liberal*, qual govern vá recompensar al antich demagogh fentlo director de la «Biblioteca Nacional».

Encara que Ribot y Fontseré escrigués moltíssim en castellà, vá conreuar també la seva llengua nadiua publicant en *La Risa* algunes poesies festives, potser de llenguatge un xich groller, al estil d'en Robreño, però certament molt xistoses, com la titolada *Carta de Manela la Xinxà a Tófol lo Xuflero*, que dóna perfecta idea de la parla y costums de la plebs barcelonina en aquell temps de la *Jamancia* y del *ball de la Patacada*.

Per esborrada que avuy se tingui la memoria d'aquest metge literat, no dexa d'ésser merexedor de recort, per

quant, segons s'ha dit, vá ésser ell qui induí al jove escriptor En Manel Milá y Fontanals al conreu de la poesia cavalleresca; Ribot havia publicat en *El Vapor* uns versos castellans ab la firma de *El Trovador de Laletania*, y En Milá va donar a conixer varies composicions ab lo pseudònim de *El Trovador del Panadés*, mentres arribava 'l jorn en que 's convertí en capdevanter del renaxement de la nostra literatura.

Company d'en Ribot en la propaganda de les idees democràtiques fou En Pere Mata y Fontanet, fill de Reus (1811-1877). No havia terminat encara la carrera a Barcelona, quan era ja popularíssim per son esperit revoltós, que 'l portava a figurar entre 'ls més exaltats lliberals y romàntichs, y per sa eloqüencia, verament tribunicia.

Començà a tenir admiradors com escriptor polítich y poeta en lo periòdich de gloriosa memoria *El Vapor*, fundat en 1833 y dirigit per en López Soler, en lo qual col·laboraven també la Massanés, Ribot y altres, y vá ésser ell qui insertà en dit any l'*Oda*, per sempre més admirable, del Aribau.

Mata escrigué per aquell temps versos en català que ràpidament se feren populars, haventse perpetuat lo recort d'aquella quarteta:

Era de nit, prop la una,
Y'com un globo de foch
S'axecava, poch a poch,
Del fondo del mar, la Lluna,

que tothom repetia y admirava.

Obligat a emigrar l'any 38, per les coses de la política, vá permanéixer dos anys a París, ahont se vá dedicar al estudi de la Medicina legal y la Toxicologia, seguint els cursos y treballant ab l'ilustre Orfila, però cultivant també la literatura; en mitg de l'efervescència romàntica que d'una manera incontrastable ho arrabassava tot.

Ja de retorn, ab la cayguda dels moderats, l'any 40, va ésser Alcalde de Barcelona y després Diputat, fins que, en 1843, fou nomenat catedràtich de Medicina legal del Col·legi de Sant Carles de Madrid. Son tractat sobre dita ciencia, en quatre volums, la primera edició del qual havia sortit

l'any 41, ha sigut per molts anys el *vade mecum* dels metges forenses, y encara n'hi ha molts que no'n consulten d'altre. Empró no's limitava la seva activitat a l'ensenyança sino que, al ensemps, prenia activa part en la politica com a ferm progressista y publicava un sens fi d'articles de tota mena, inclòs en *La Risa*.

Vá escriure també varies noveles, y ja cap allá al any 60 en publicá una de molt llarga, *El Idiota o los trabucayres del Pirineo*, verament emocionant, lo que li donà grandíssim interés; però d'aquesta s'ha de dir que tenia una finalitat essencialment mèdica, qu'era proclamar l'eficàcia del tractament frenopàtich pera la curació de les malalties mentals.

Parlarèm també d'En Pere Mata pera fer esment de que havia sigut reconegut de primer com a capitost del *materialisme* y després del *positivisme*, lo que donà lloch, vers l'any 1865, a una formidable polèmica entre ell y En Letamendi.

No's pot negar qu'En Mata fos home de verdadera vàlua. En Letamendi ho vá reconéixer quan, passada la tempestat, escrivia, després de fer justícia a ses magnífiques dots oratories, «que tuvo lógica robusta de suyo, pero tan mal empleada que no parece sino encaballada de hierro construída para sostener tejados de estera». La expressió *encavallada* es catalana y l'estil quelcom conceptuós, pero molt d'En Letamendi.

Apart d'axó no dexà may de conreuar les lletres, y ja d'avansada edat publicava un volum de versos en castellà que l'acreditaven d'inspirat poeta, encara que hi hagüés molt que dir en quant al fons del pensament.

Contemporani d'En Mata fou un altre metge de gran relleu, axís en sa carrera com a autoritat en filologia. Me referexo a En Pere Felip Monlau, fill de Barcelona (1808-1871). Pochs homes com ell hi ha hagut; a bon segur, de tan extensa y sòlida cultura, fins a poder ésser considerat com un prodigiós exemple de saber enciclopèdich.

En sa juvenesa fou oficial de Sanitat Militar; publicà obres de medicina, llingüística, matemàtiques, ciències naturals, paleografia y d'entreteniment. Fou catedràtich de Psicologia de l'Institut de Sant Isidre de Madrit y després,

de l'Escola de Diplomàtica; individu de número de la «Academia Española» y de la de Ciències Morals y Polítiques, y formà part de moltes societats sabies, axis d'Espanya com del estranger.

En mitg de la munió de llibres que publicà: *Elementos de Higiene pública, Higiene del matrimonio*, etc., revesteix la major importància son *Ensayo de un Diccionario español etimológico* (passem per alt lo de dir *español* en comptes de *castellano*), al qual per espay de molts anys s'hagué d'acudir com a font de conexement y al que 'ls avenços de la Filologia han fet perdre quasi tota utilitat, però no deuen jutjarse les obres ab criteri d'actualitat sino segons el lloch y el temps en que foren produhides, y d'aquí que tal llibre sia digne de tot apreci. En ell s'inspiraren molts etimologistes, començant per los matexos de l'Acadèmia Espanyola y seguint per los autors d'altres publicacions d'igual mena. Si certs diccionaris de prestigioses corporacions oficials s'han de refer a cada nova edició, no's pot demanar que 'l d'En Monlau romangui invariable; prou va fer en començar la tasca.

Apart d'axò, En Monlau era com a escriptor un model de claretat, correcció y agudesà; ell va ésser qui va arrebregar aquell recull de *Las mil y una barbaridades*, que vá fer les delícies de varies generacions. No's deu oblidar tampoch que, essent molt jove encara, l'any 41, va donar forta embranzida a la higienisació de la nostra capital ab son fascicle *¡Abajo las murallas! Memoria sobre las ventajas que reportaría Barcelona y especialmente su industria de la demolición de las murallas que circuyen la ciudad.*

Nat també a començos del segle passat, com los que acabó d'esmentar, fou En Pau Estorch y Siqués (1805-1870), olotí, tal volta no prou justament apreciat com un dels més fermes y entusiastes promovedors del renaxement literari català. Ell vá ésser un dels primers que, seguint les petjades del Aribau y En Rubió y Ors, vá trobar en sa llengua nadiua, ja en la primera meytat de la passada centúria, publicant en 1851 un aplech de boniques poesies sots lo pseudònim de *Tamboriner del Fluviá*. Y no's contentà en donar tan bell exemple, sino que ademés fou autor d'una *Gramática catalana*, d'uns *Elementos de poética cata-*

lana y d'un *Diccionari de la Rima*. Pochs homes, per lo tant, merexén ésser recordats ab major agraument pels actuals escriptors de Catalunya.

Establert a Barcelona, en sos ultims anys, vá adquirir certa celebrat com a metge, per sa dèria en sostindre que havia trobat un remey contra la rabia ab l'aplicació de certa pedra *escorçonera*, si bé la realitat no correspogué a son bon desitg.

Contemporani de l'Estorch fou En Josep Vilardèbo y Miret, de Mataró, nascut en 1815. Era de Sanitat Militar y vá permanéixer per molts anys a l'illa de Cuba. Quan la febre groga de Barcelona, l'any 70, prestà un servey grandíssim ab la publicació d'una memoria sobre dita malaltia y son tractament, que serví de molt als metges y fou acollida ab verdadera gratitut per l'efecte moral que produhí en aquelles terribles hores de tribulació. Deu figurar entre 'ls metges literats per son opuscle *Papel que representó Prim en la expedición de Méjico*, llorejat en lo certamen aquí celebrat l'any 87 al ésser inaugurat lo monument erigit a aquell general.

Vull parlarvos també d'alguns metges que, si bé no foren escriptors, deuen ésser recordats per lo molt que feren pera la nostra cultura. Fou un d'ells En Eudalt Ragner, fill de Ripoll y sabi autor professional, a qui no s'agrahirá may prou l'heroisme que demostrá salvant un sens fi de preciositats històriques y artístiques quan la crema del venerant monestir benedictí de Santa Maria, tomba dels nostres Comtes, en temps de la guerra dels set anys. Salvats del incendi no poch dels tresors allí guardats: códices, llibres, ornaments, despulles mortals, rebé En Ragner l'encàrrech de trelladar al Arxiu de la Corona d'Aragó aquells inestimables documents, que sense ell haurien sigut devorats per les flames.

Es també digne d'esment En Jeroni Faraudo (1823-1886), molt acreditat com a metge y no menys apreciat com a replegador de gravats y estampes, no haventhi colecció que 's pogués comparar ab la seva del carrer de Santa Ana, ahont vivia; los pintors servaren per molt temps un bon recort del excelent doctor Faraudo, per lo bé qu'ensenyava l'anatomia artística en sa càtedra de Llotja.

En Macià Carbó y Ferrer, fill d'Alcover, mort en 1888, catedràtic de grech en l'Institut de Tarragona, no havia tingut may gayre afició a la seva carrera de metge; mes en cambi era un apassionat del helenisme. Ensenyava tan bé l'grech en aquella pobre aula del nostre Institut, que quasi tots los seus dexebles n'arribaren a saber un xich.

Lo retorn al estudi del grech va ésser una verdadera necessitat, ja que a la susdita llengua s'havia de recórrer pera la terminologia exigida pels descobriments y les denominacions dels nous aparells, empró cap altra rama dels conexements en sortí tan afavorida com la Medicina.

En Carbó no va trelladar obres d'Hipòcrates, com per exemple Littré, que les traduhí totes, mes no per axò dexàren d'aprofitarse de ses ensenyances molts dexebles que seguiren la carrera de Medicina y als qui no venia de nou la terminologia anatòmica o patològica.

Coneguda de tothom es la merescuda reputació que com a mestre en la llengua castellana assolí el Doctor Emili Pi y Molist (1824-1894), tan notable pels seus vastíssims conexements y són acert en les malalties mentals. No era sens dupte l'únic escriptor catalá que dominava plenament aquell idioma, puix altres n'hi havia que l'escrivien ab perfecció, com per exemple En Quadrado, En Joan Cortada, Piferrer, Coll y Vehí y molts més, empró cap va ésser reconegut com el més preeminent dels cervantistes y el més *purista* dels escriptors en castellá, adhuch entre 'ls matexòs castellans. Sempré deurán ésser llegits com a model d'estil clàssich *Los primores del Quijote en el concepto médico y psicológico*, sa disertació històrica *Nueva estafeta de los muertos* y sa magnífica obra sobre *Pompeya*.

Arribant ja a temps més propers, direm que foren molts los metges nascuts en lo segon terç del segle darrer, o ben a la vorà, que assoliren merescuda estimació, al ensemps que en l'exercici de llur carrera, en lo còntreu de les bones lletres. Recordem, entre altres, lo gironí Joseph Ametller y Vinyes (1830-1891), d'ilustre cognom en l'història de la medicina catalana. No's podrà oblidar may qu'ell fou lo fundador, en 1876, d'aquella tan remarcable *Revista de Gerona*, que vegé la llum fins a 1895 y en la que foren pu-

blicats muníó de treballs, sobre tot històrics, dignes de gran estima.

Altra figura de molta importància en lo desvetllament de la nostra literatura, es la d' En Joseph Miquel Guardia (1830-1895), menorquí com l' Orfila, que, vivint a París, vá arribar a ocuparhi distingida posició com a bibliotecari. Amich d' En Littré y afiliat com aquest a l' escola positivista, se va dedicar ab preferència a les lletres, dexant de banda la medicina, y va escriure sempre ab gran erudició, trayent coses noves, sobre història, filosofia y crítica, lo mateix en francès o castellà que en català. A ell se deu la primera edició, publicada en 1890, del *Somni de Bernat Metge*, el qual text inèdit vá acompanyar d' una acurada traducció francesa. Fou, ademés, En Joseph Miquel Guardia, exaltat lliberal, y ab aquesta significació vá figurar com ardent propagandista en periòdics y reunions, a Barcelona, fins a veures obligat a emigrar a França, ahont morí a Reims.

* * *

Lloch especial s' ha de reservar entre 'ls metges nascuts al voltant del any 30 al qui fou nostre inoblidable professor En Joseph de Letamendi y de Manjarrés (1828-1897), un dels homes més remarcables entre 'ls que han fet honor a Catalunya. De poch s' ha parlat tant com d' ell, ab rahó, encara que no sempre ab el degut conexement.

Fill d' una pobre viuda de militar retirat, vá haver de passar en sa orfandat hores bèn tristes, lluytant quasi ab la miseria; però, resolt a ferse home y dotat d' una voluntat de ferro, comensà 'ls seus estudis al ensemps que 's guanyava la vida com podia. Ja matriculat en la Facultat de Medicina, s' ajudava donant conferències de matemàtiques, després fou intern del Hospital de Santa Creu y per fi acabà la carrera, sempre ab les notes més brillants, carregat de premis y rodejat ja d' una certa auriola entre quants lo conexien.

Prompte 's feu un nom com a literat, conferenciant y periodista. Vá escriure una novela històrica, *Josefina Clifford o una víctima del fanatismo*, referintse a aquella aventurera irlandesa que fou la companya de Mossèn Antòn

en la rebelió dels apostòlics contra Ferràn VII, l'any 27; escrivia en *La Corona de Aragón*, al costat d'En Víctor Balaguer, d'En Lluís Cutchet y d'altres joves del partit progressista; y al sortir a oposició la càtedra d'Anatomia de nostra Facultat, l'any 1857, la vá guanyar no sense dexar admirat al tribunal pels seus fondíssims coneixements y l'elegancia y correcció de son llenguatge.

Forem alumnes de la seva aula y bé podem dir que aquell home fou pera tots nosaltres una revelació: l'escoltàvem embadalits, y recordo que quan les primeres lliçons d'Anatomia, allà per l'any 1864, al parlar de les vèrtebres, va dirnos que la vèrtebra era lo *leit motiv* de tot l'esquelet; que tot els ossos venien a tenir els tipus de la vèrtebra, ja de per si, ja juxtaposats, fent comparances ab cert *leit motiv* del *Faust*, ópera que aleshores feya furor a Barcelona.

Lo parlar d'En Letamendi era tan meravellós, que ben bé puch assegurarvos que no produhia més entusiasme Castelar en sa càtedra, referint la batalla de Villalar, que ell, explicant lo diafragma, lo peritoneu o bé'l sistema circulatori.

Tot Barcelona conexia al Doctor Letamendi y sabia qu'era un operador admirable, un pianista consumat, un pintor de cap d'ala, un escriptor prestigiós, y ab axò home de món, elegantíssim sempre ab sa testa romàntica; lo qual, com si fos pecat, li valia la desconfiança dels que, ab tot y fer la lligadura de l'iliaca o la ressecció del maxilar superior o extirpar no un tumor d'un home, sino un home d'un tumor — com ell deya, — ab la més gran seguretat, sentien a dir que's permetia fer broma al Ateneu, escriure versos y, assegut davant d'un piano, empendres y terminar pulcrament lo repertori de Beethoven.

Durant los anys que aquí fou catedràtic vá haver de sorprendre ab la varietat de ses tasques. Una vegada sortia ab un opuscle retolat *La Gimnàstica Cristiana*, dedicat al senyor Bisbe Lluç, y en la sessió d'apertura del *Instituto Médico*, fundat per ell y En Giné, disertava sobre Filosofia, en sentit espiritualista cristià. Un dia va sortir en el *Diario de Barcelona* ab un article sobre patologia vegetal que dexà parats als agrònoms, motivat per una malura que's vá presentar en no sé quines plantes.

Essent anys després president del *Ateneo Catalán* (avuy *Barcelonés*), vá haverhi una brillantíssima controversia entre lliurecambistes y proteccionistes, y ell, resumint lo debat, va pronunciar un discurs de tan soperba eloqüencia y demostratiu de tan fondos conexements en Economia Política, que li valgué ésser elegit president de la nova societat que s'acabava de fundar ab lo nom de *Fomento de la Producción Espanyola*, llegint en l'acte de l'inauguració un admirable discurs sobre la qüestió aranzelaria, acompanyat d'un mapa econòmic d'Espanya, primer en son género. Y com si tot axò no fos prou, se posava a dirigir una clínica en la plaça de Santa Ana, en qual rètol se llegia: *Establecimiento Dinamoterápico*, que, com se pot compendre, poques persones sabien lo que volia dir.

D'aquí la fama de que fos un home enciclopèdic; era una inteligencia maravellosa, realment extraordinaria pera assimilar-se tota mena de conexements. Quan volia aprendre una cosa, l'aprenia fins a lo més pregón: ho prova encara'l fet dels seus estudis de violoncello. Havia vingut a Barcelona un eminent violoncellista nomenat Casella; y En Letamendi volgué tocar també aquell instrument, emportant-sen a casa al *virtuoso* y no parant fins a sortir-se ab la seva. Era, ademés, entusiasta de tota lley d'avenços, y axis fou que, quan Monturiol feya les proves del *Ictineo*, ell may faltava a cap de les immersions.

Per allà l'any 1865 o 66, com si no'n tingués prou ab la càtedra, la visita, les operacions, les conferencies y 'ls discursos presidencials, vá fundar dues revistes professionals, l'una *Archivos de Medicina*, y l'altra en francès y castellà.

Sortia aleshores a Madrid una publicació denominada *El Pabellón Médico*, orgue dels positivistes, inspirada per En Pere Mata; y, naturalment, no va tardar en enredarse ab els *Archivos*, qual fundació semblava no haver tingut altre objecte y que's distingia per la virulencia de la seva sátira, verament aristofanesca, contra 'ls metges y apotecaris que no's comportaven conforme exigeix la moral mèdica. La polèmica, començada ja en un to massa pujat, vá adquirir tan descomunal violència, que s'arribà a tractar d'un desafiament entre 'ls dos eminents contradictors; per'sort

no s'arribà a efectuar, car En Letamendi era un tirador y un espadatxí de primera força y segurament hauria fet una desgracia.

Desapareguts els *Archivos*, En Letamendi fundà una nova e interessantíssima revista en castellà, *La Higiene*, destinada a popularisar conexements pera la conservació de la salut, com ho feya en articles plens d'amenitat, sense excloure alguns versos, sempre molt ben girbats.

La reputació literaria d'En Letamendi, en perjudici potser de sa reputació facultativa, li meresqué l'honor d'ésser elegit president dels Jochs Florals, y ja no caldria dir que son discurs no pogué ésser més original, ni estar més ben escrit dintre del tema filosòfich que desenrotllava.

Trobant, potser, poch propici l'ambient de la Barcelona d'aquell temps pera l'expandiment de ses extraordinaries facultats, vá fer oposicions, essent professor d'Anatomia de la nostra Escola, a lá càtedra de Patologia General del Colégi de Sant Carles de Madrid.

La prova era perillosa; En Letamendi era considerat com un anatòmic y un operador potser sens rival, però ningú sabia que fos patòlech. Lo cert es que, en vuyt dies, conjuminà una obra de Patologia general, no semblant a cap d'altre, y se'n emportà la càtedra de Madrid.

Encara un fet que'm sembla interessant. Devia ésser per l'any 74 o 75 quan se va donar al Liceu, un mitgdia, una audició, única, de la *Missa de Requiem* que Verdi havia compost per als funerals d'En Manzoni, a Milán. En Letamendi parlava de l'obra ab lo més exaltat entusiasme, y vetaquí que un bon dia se li acut també compondren una de Missa, parlant de la qual, quan ja l'havia escrita, deya qu'era la darrera de ses bogeries, «però que, entre tantes com n'havia comès, aquella era la màxima». El seu *Requiem*, estrenat al Escorial l'any 1888, per l'aniversari de la mort de Felip II, per qui ell deya sentir una admiració sens límits, obtingué un éxit brillantíssim.

Letamendi va ésser un dels primers propagadors de «la música del pervindre», com deyen aleshores; fou un wagnerià fervent, com ho fou anys després un altre metge barceloní, En Joaquim Marsillach y Leonart (1859-1883), doctíssim crítich y tractadista.

En Letamendi era també pintor, y quan l'Exposició Universal de París del any 1867, hi envià uns quadres anatòmichs, conservats avuy en l'Anfiteatre de la nostre Facultat, els que cridaren fortament l'atenció de mestres tan eminents com Nélaton y Tardieu.

Sa darrera obra de pintura fou l'immensa tela, de 54 metres quadrats, que l'any 1884 pintà pera explicar en l'Ateneu de Madrid les famoses conferencies que allí donà sobre l'origen del llenguatge.

Si afegim a tot lo dit los grans tractats que vá escriure sobre Patologia, la munió d'articles que vá publicar sobre coses de medicina, lo seu llibre *La Mujer*, estudi psicofísich, y altres treballs, veurem qu'En Letamendi fou un home verament extraordinari per l'esforç gegantí que representa sa múltiple producció, pero's compendrà que pogués fer tot lo que vá fer tenint en compte l'indomptable energia de sa voluntat, sa rapidesa de comprensió y la seva facilitat de treball.

* * *

Si Letamendi no s'assemblava a ningú més, no per axó era l'únic professor de válua de la nostra Facultat en lo concepte literari. En Wenceslau Picas, mort l'any 70, lo doctor Cil, pulcre periodista catòlich, y En Joan de Rull, eren, cadaçcú en la seva aula, models de correcció en llurs explicacions en castellà, com resultava de les apuntacions que tots preniem; parlaven un castellà verament clàsich, com ho era l d'aquella *Anatomia* de Lacaba.

Hi ha que dir, no obstant, que si no havia transcendit al públich la puresa de llenguatge d'En Picas y d'En Cil, s'havia extès la fama de profon conexedor literari del eminent tocòlech En Joan de Rull, el criteri del qual en la matèria era sempre sollicitat y molt tingut en compte.

Altre catedràtich famós d'aquella època fou En Joan Giné y Partagàs, fill de Plà de Cabra (1836-1893), home de vastíssims conexements, escriptor mèdich fecondíssim y eximi literat, les quals obres se distingexen totes per l'elegància del estil y la originalitat de la concepció. Cal dir qu'En Giné, com En Letamendi, s'ho guanyà tot ell ab la

seva gran força de voluntat y la seva activitat devoradora, pujant desde modestíssima posició als més enlayrats llochs a que pot aspirar un metge.

He dit d'ell qu'era literat, y es axís, encara que may escrigués res que no fos de medicina; però qualsevol que llegexi ses noveles científiques *La familia de los Oncos* (o sia dels tumors) y *Viaje a Cerebrópolis*, haurà de quedar admirat del enginy y l'interès de la fabulació, resultant tan atractives com les més emocionants narracions dels inventors d'aventures y misteris.

També era catedràtic auxiliar en nostres anys d'estudiant N' Eduart Bertran Rubio, president que fou de la nostra Acadèmia de Medicina. Ademés d' ésser un eminent higienista y electròlech, fou lo Dr. Bertran Rubio tot un literat de cap a peus, autor de precioses noveles, narracions, articles de costums y discursos acadèmichs, sempre en castellà, notables tots per son llenguatge elegant y pulquèrrim y sa finalitat moral.

Nats l'any 30 foren alguns metges literats dels quals us vaig a parlar ara; citaré primer a n' En Lluís Roca y Florejachs, lleydatà, mort en 1882, de grat recort en l'història del renaxement literari català, com un dels més inspirats poetes que contribuïren al enaltiment dels Jochs Florals, en els que fou moltes vegades llorejat. Mestre en bones lletres, vá ésser un dels més prestigiosos col·laboradors del famós *Calendari català* d' En Francesch Pelay Briz, en el que alguns veuen el punt de partida del actual nacionalisme, per allò d'aquell lema que deya: *Qui llengua té, a Roma vá.*

Mes no solament fou en Roca y Florejachs un celebradíssim poeta, sino també ilustre erudit, autor de les *Ejempleres leridanas* y *Memoria de la catedral antigua de Lérida*, obres que li obriren les portes d'aquesta Acadèmia y d'altres.

Lleydatà com ell, fill de Tremp, fou lo doctor En Antoni Mir y Casassa, mort l'any 1885. Pertenesqué en sa joventut al cos de Sanitat Militar y li cabé l'honor, l'any 55, trobantse a Tarragona, d'esserli encarregada la reconstitució de la mòmia del rey En Jaume I, quals ossos estaven barrejats ab moltíssims altres, tal com Mossèn Serret, rec-

tor de l'Espluga de Francolí, havia pogut salvarlos de la salvatge y afrentosa destrucció del monestir de Poblet, l'any 35. Se donà a conèixer en Mir com a poeta ja en el que s'ha nomenat *Període dels trobadors*, axò es, quan després d'En Rubió y Ors seguien son exemple N'Antoni Bofarull, lo metge Estorch, l'Albert Quintana, lo tarragoní Francesch Morera; fou lo *Cantor del Francolí*, autor del famós drama *Fueros y desafueros*, y d'aquí que apareguessen ses belles y delicades poesies en l'antologia dels *Trobadors nous* que publicà l'any 58 dit N'Antoni de Bofarull. Apart d'axò, fou lo Doctor Mir benemèrit historiayre, devéntseli importantíssims estudis sobre'l passat de sa vila nadiua, plens de troballes y copiosament documentats.

Digne de menció per sa part es el metge En Francesch Llagostera y Folch, barceloní (1831-1885), si molt distingit com a pràctich, premiat en nombrosos certamens literaris pels remarcables treballs folk-lorichs que hi enviava, y en aquest concepte sempre haurà d'ésser consultat l'aplech que publicà ab el títol de *Aforística catalana*.

Citarem ara, entre'ls més meritoris metges literats de la segona meytat de la passada centúria, al Doctor Miquel Guítart y Buch, qu'en la may prou alàbada revista *La Abeja*, dirigida per N'Antoni Bergnès de las Casas, vá publicar magnífiques traduccions d'autors álemanys, posat que l'objecte del citat recull era precisament donar a conèixer directament a Espanya la literatura germànica, sens haver de recórrer a les versions franceses, quan n'hi havien. Eren aximateix redactors de *La Abeja* els catedràtics de Ciències N'Antoni Sánchez Comendador y N'Antoni Rave y l'eminent filòlech y encisador poeta En Joan Guítart. En les planes d'aquella revista, curiosament editada, ab gravats, per En Joan Oliverés, llegírem per primera vegada'l *Faust* de Goethe, posat en prosa castellana.

Distingit lloch ocupà també entre'ls metges conreadors de les ciències històriques En Sebastià Marimón, de Reus, benvolgut amic y condexeble meu (1846-1896). Dotat d'un febrós ench afany de saber y en possessió de varis idiomes, s'en vá anar a exercir sa carrera a l'América Central, ahont se dedicà al estudi dels enrunats monuments de l'antigor y les costums, dialectes y tradicions

dels indígenes. Tornat a Espanya carregat de dades y notícies sobre la civilització d'aquells pobles, s'establí a Sevilla, ahont ben aviat ocupà un dels primers llocs com a facultatiu, al ensemps que passava llarguíssimes hores tancat al Arxiu d'Indies, fins assolir la més prestigiosa reputació com americanista, tingut en lo més alt concepte en l'estranger, malgrat la seva gran modèstia. Morí malhauradament en la plenitud de sa intel·ligència, mentres estava terminant la reconstitució geogràfica del itinerari seguit per Hernán Cortés en sa heròica expedició. Marimón havia marcat tots los pobles per ahont va passar l'insigne conqueridor y descrivia totes les institucions subsistents encara de l'època precolombina, ab lo qual son treball resultava d'un interès històric, arqueològic y etnogràfic del més gran preu.

Notable a sa vegada, com a metge, botànic y expertíssim helenista y llatísta, fou lo doctor Ramón Masferrer y Arquimbau, de Vich (1850-1884), d'assenyalada família de llorjats escriptors. Encara que ses principals obres se referixin a *Historia Natural*, va demostrar ésser un distingidíssim literat en els articles que publicà en diferents revistes.

* * *

Y, arribant ja als contemporanis, molts son los metges que al ensemps que com a professionals, fruhexen de justa anomenada per llurs treballs literaris o científics. Començaré per citar al tarragoní Doctor Agustí Gibert y Olivé, nascut vers l'any 50. Il·lustre naturalista, autor de valioses obres sobre la flòra y la fauna de Catalunya, perteneix a aquesta Acadèmia com a doctíssim arqueòleg e historiayre a qui's deuen les apreciades monografies: *Noticias históricas del Fort Casal de Mas Calvó*, *Ciutats focences del litoral cèssetà*, *Tarragona prehistòrica y protohistòrica y Temples pagans de la Tarragona romana*, obres totes elles que son un devassall d'erudició y fruyt d'escrupulosos treballs d'investigació sobre'l terreny, que fan del doctor Gibert una de les figures culminants de la moderna ciència catalana.

Citaré no més els noms d' alguns metges d' avuy, meritíssims també en altres conceptes, com l' eminent psicòlech En Ramón Turró, autor del admirable llibre *Orígenes del conocimiento*, en el qual se demostra com l' esperit es conduit al conèxement de lo real per la fam, necessitat primordial del organisme; Rovira y Oliver, reputat publicista; Roig y Raventós, inspirat evocador de les bel·leses de la nostra costa, encara qu' en prosa, ab accents dignes de la lira grega; Joaquim Guitart Fontseré, doctíssim historiadore de Poblet; J. Estadella Arnó, exquisitíssim poeta lleydata; Wifred Coroleu, literat eximi...; y no seguexo perque hauria de referirme a alguns aquí presents y 'm veuria obligat a ofendre la llur modèstia dient d'ells tot lo bé que 'n penso.

* * *

Permeteume tributar ara un recort a alguns metges contemporanis, per dissort ja desaparecuts, que han dexat la més grata memòria per llurs obres literaries o científiques. Tals en Carles Ronquillo, escriptor excelentíssim, mort l' any 1900, quals produccions se recomanen per l' elegancia del estil y la fonda cultura que revelen; lo Doctor Martí y Julià, figura política de primera alçada, orador eloqüent y vibrant periodista; En Joan Montserrat y Archs, mort l' any 95, que tenia quelcom d' En Letamendi, de qui havia sigut ajudant, per la varietat de sos conèxements; vá ésser un dels principals col·laborador de la revista *La Renaixensa*, dexá notables treballs d' història y descollá com a sabi naturalista.

A sa volta conseguí envejable anomenada el malhaurat Joseph Falp y Plana, autor del poema *Lo Geni Català*, magnífich cant a la glòria de la nostra terra, escrit en estrofes mistralianes, ahont se fonen armoniosament les notes més enlayrades ab les familiars, com aparexen bellament entretèxides les evocacions èpiques ab els paysatges de la nostra terra, y 'ls dolços amors ab la grandiositat de certes escenes.

Dech dir ara a propòsit d' En Falp, que obtingué, poch anys abans de sa mort, el premi de la Reyal Acadèmia de

Medicina, sempre cobejat pel prestigi de que frueïx aquella ilustre corporació, per sa memoria sobre la *Topografia mèdica de Solsona*; però no's va limitar al tema enunciat, sino que va escriure una monografia acabadíssima en la que no solament s'estudiava la topografia mèdica, sino que hi anava continguda tota la història de Solsona, son folklore, la noticia dels seus fills ilustres y tot lo que podia contribuir a donar a conèixer per complet aquella ciutat.

Aquest desenrotllo en l'estudi de les topografies mèdiques ha estat seguit després pels altres concursants, convertintse aquella mena de treballs en completíssimes monografies de tot lo pertanyent a cada ciutat o vila en particular, de tal manera, que no cap més palesa manifestació dels extensos y variats conexements d'aquells meritíssims professors, sense que per axó hi perdi res la Medicina.

No's pot negar, malgrat lo dit, que ab la crexent especialisació de les moltes rames de la ciencia de curar que absorbexen tot el temps dels que les conreuen, pot ésser que vagi minvant lo nombre de metges que dediquin algun espay a altres estudis fora dels de llur especialitat, succehint lo contrari de lo que passava abans: Quan nosaltres érem estudiants, imperaven quasi universalment, axis entre'ls metges com entre'ls homes de ciencia en general, les doctrines del positivisme que implicava'l conexement de tot lo saber humà en sos principis fonamentals, y d'aquí que'ls positivistes haguessin d'haver esment de la Filosofia, de les Matemàtiques, l'Astronomia, la Física, la Química, la Biologia y la Sociologia, segons la divisió que's feya de les Ciències. D'aquí que Littré, Taine, Stuart Mill, Heribert Spencer y tants altres, encara que hi hagués fón-des diferencies entre llurs tendencies y matisos, tractessin de les més diverses matèries; y no es que fossin enciclopedistes, sino que tot ho feyen derivar dels principis generals fundats en l'observació, l'experimentació y la inducció. Axis fou com molts metges se ficaren a parlar d'altres coses, aplicanhi dit criteri, com per exemple Clemenceau, que axis escrivia llibres d'Histologia com publicava articles de sociologia o disertava sobre la política que'n deya positiva.

Avuy ja no's parla de positivisme, sino de neo-kantisme, de neo-escolasticisme, bergsonisme, pragmatisme, filosofia de lo inconscient y de la flamant relativitat, y fora difícil trobar a ningú que, com Hipòlit Taine, fos un mestre en Estètica, en Història, en Psicologia, en Lògica, en les ciències polítiques y aduch com a escriptor satíric de costums y admirable poeta, ab los seus sis sonets dedicats als seus sis gats.

De totes maneres seria llàstima que, reduhits al conreu de les soles especialitats, l'un biòlech, l'altre operador, l'altre oculista, l'altre tocòlech, menyspreuessin la cura de la forma, essent axís que's pot ésser molt sabi o molt destre, y escriure o parlar tan pulcrament com lo millor literat, sense apartarse del tò sever y senzill propi de la ciencia.

HE DIT.

RESPOSTA

DE

DON RAMÓN D. PERÉS

SENYORS ACADÈMICHS:

Novament haig de portar la veu d'aquesta il·lustre Corporació pera rebre entre nosaltres a un company, qui'ns ofereix, per cert, en sa obra total, variades mostres de ben diverses aptituds. La tasca que m'haveu encomanat, sempre honrosa pera mi, es de les que demanarien una mena d'erudició superior a la escassa que dona la costum de llegir ab afany pera sorprendre el bell volar de les idees en el cel del món intel·lectual. Jo deuria revelar-me are tan home de ciencia com de lletres, per posarme un xich al nivell del qui arriba a nostre Academia precisament per l'abundó de fruïts de tota una vida consagrada al estudi y a la producció constant en el llibre, en la revista, en les pàgines, massa aviat perdudes y talvolta oblidades, de la premsa diaria. Jo deuria ésser un investigador dels maravellosos secrets que regulen exa gran màquina viva del cos humà; un historiador que sap guaytar al passat ab el ferm esguart del qui hi veu en ell tan clar com quan guayta al present; perque'ls llunyans fets s'ofereixen a la seva memoria gayrebé ab tanta claretat com els actuals; jo deuria ésser un crítich, no sols d'obres de literatura, sino de ciencia; y per sobre de tot axò un periodista constant dels que no han dexat un moment d'exercir la noble missió de portar al dia'ls anals de la vida contemporània, de veure y judicar el pas august y quelcom tràgich de les generacions de des de'l mirador d'un d'aquexos jardins moderns de les idees ahont crexen tota mena de plantes, d'un d'aquexos diaris que arriben a adquirir el caràcter d'institucions necessaries a la nostra vida atrafegada, freturosa d'enterarse ràpidament de la marxa del mon ab sols donar una ullada a aquexes fulles ahont va fentse historia ab la serie de fo-

tografies instantànies que dexe'n arxivades. Per dissort meua no puch presumir d'estar en possessió d'aytals títols, ab fe y constància guanyats; però aquests son els que podria presentarnos el nou acadèmich si a sa fundament arrelada modestia no repugnés tot lo que sembli afany d'exhibició, de fer valer lo que sab y de lluhir lo molt que ha escrit. Si de quelcom de lo que ha produhit sa ploma li parleu, os respondrà indefectiblement trayentli tota importància, y axò, qu' es virtut molt bella y molt agradable en les relacions socials, té sols l'inconvenient de que pot ajudar a que mèrits ben positius s' ofeguïn en el mar agitat en que molts suren per lo poch que pesen y lo molt bé que bracegen. Es en axò l'Alfret Opisso, metge, historiador, crítich y periodista, d'aquella bona mena de voluntaris de la premsa que ab generòs y abnegat entussiasme més han ajudat sempre a que 'ls demés s'enlayressin que nò pas han pensat en anar pujant ells. Pertany, com podeu veure, a aquella nissaga honrada y honrosa que jo reconech perfectament al guaytar enrera, cap a altres figures que recordem ab respecte, però que no sé dirvos si tindrà sempre nombrosa descendència a judicar per certs sintomàtichs aspectes que ofereixen avuy nostres malalties socials, y una d'elles es la atrofia del sentit moral y l'excessiu desenrotllament de les ambicions. Abans, del treballar a la manera com ha fet l'Opisso, se'n deya treballar a la catalana: demà potser se'n digui no més cavar el camp de les idees al ignocent estil antich, que semblarà ben poca cosa als que 'l llaurin còmodament assentats sobre un tractor, lliures d'haver de doblegar la esquena sobre l'arreu fexuga. Mes ¿qui pot llegir en el pervindre sense por d'equivocarse? Si les modes tornen, ¿per què no han de tornar les virtuts com a reacció natural contra 'ls vicis, com a fruyt dels desenganys?

Li ha tocat a nostre nou company omplir la vacant del que fou nostre estimat president En Joseph Pella y Forgas, y veyeulo sorprès de la elecció y confós per lo qu' ell considera qu' es degut sols a benvolers de l'amistat. No: els que 'ns honrarem essent també amichs de l'acadèmich culte y actiu, del conciensut historiador Pella, el patrici de caràcter ferm y entussiaista, gran aymador de Catalunya,

y del qui l'Academia, com jo mateix, serva un recort ple de veneració y agraïment, no hem cregut veure altra cosa que un acte de justícia en el fet de que sa vacant hagi servit pera premiar, en la mida de les nostres forces, tota una vida d'honorat treball, com ha sigut la d'En Alfred Opisso. De lo que aquesta representa, algùn esment n'han de tenir els que l'hagin vist, per espay de llarchs anys, dirigint un diari barceloní tan llegit com *La Vanguardia*, que va ésser pera mi, en ma juvenesa, escola de mos primers tanteigs en la premsa y llar ahont senti l'escalf d'aquelles intel·ligències qu'en ella s'agropaven al entorn del any 1888, l'any inoblidable de la Exposició Universal de Barcelona. Aquell era'l casal ahont l'Ixart, en Sardà, en Coroleu, en Rahola, l'Oller, en Boixet, en Pellicer, en Rusiñol, en Casas, en Pedrell y tants altres tractaven de convertir en realitat el problema de que'l públich barceloní s'interessés per un diari en que la literatura, la ciència y l'art eren barcelonins també, en que les firmes que's llegien al peu dels articles eren d'aquí y no portades de Madrid, y axò no per casualitat, sino pel desitg de comptar principalment pera la confecció del diari ab elements de la terra que fessin innecessari, per son valer, l'atractiu dels de fora d'ella, malgrat l'anomenada que poguessin tenir aquests derrers. Fou un intent generós y poch acostumat; fou una de les moltes modalitats que ha tingut, segons els temps, el sentiment patriòtic a Catalunya. D'aquell caliu sortiren més tart, com a directors, en Boixet y l'Opisso, fins que la mort s'emportà al primer, dexant vacant un lloch que fou ocupat per En Miquel Oliver. Y l'Opisso, compartint la direcció de *La Vanguardia* mentres l'edat y altres companys no han vingut a alleugerirlo de la fexuga càrrega, ha sigut sempre lo que tan arrelat sembla portar en l'ànima: el treballador incansable, més preocupat d'ajudar a pujar el diari que d'aprofitar ell totes les ocasions de lluhiment. A la taula de la Redacció l'haurieu trobat, un y altre dia, ordenant, judicant lo dels altres y afeginthi lo seu. ¡Santa modestia la de la premsa axís entesa, que té realment quelcom de sacerdocí humil, may tan apreciat, may tan admirat com deuria esserho, puix absorbeix la vida d'un home pera que'ls demés puguin estar al tant, en un mo-

ment, de lo que en els països més diversos passa! Poch pensen molts que aquelles fulles volanderes, que llencen un cop llegides o sense llegir, inclouhen en ses atapahides lletres tot el cor, tot el cervell d'una munió d'homes, obrers de la inteligencia, que van pujant pedra per pedra el temple de l'Historia contemporània, escrita avuy axis y no en infolis solitaris com en passades èpoques. Aquells homes, unes vegades ens ensenyen o entretenen, en temps de pau, o bé ns fan estremir d'ansietat en els de guerres o calamitats públiques; donen l'opinió feta a molts que sense ells no la tindrien y que se la fan propria, y lo mateix vetllen, mentres els demés dormen, perque tothom pugui sentir l'endemà les palpitations de la realitat per ells recollides, qu'escampen el saber fins ahont els llibres no arriben; arrisquen potser la vida com a corresponsals de guerra; veuen del carrer estant les sagnantes revolucions, o semblen ésser a tot arreu perque pugui quedar satisfeta la curiositat de tota mena de lectors. Apar, després d'axò, que l'agrahiment públich deuria acompanyarlos y fins enaltirlos; mes no es axis, generalment, y per un llegidor que 'ls respecti y estimi, cent no han pensat may lo que 'ls deuen y lo que 'l conjunt d'aquexos homes abnegats representen. Mes ells duren y escriuen, y quan un ne cau, un altre's posa en son lloch pera mantenir l'exèrcit de la prempsa, qu'es una forsa pera 'l bé com pera 'l mal, lo mateix que tots els exèrcits, lo mateix que totes les grans aglomeracions humanes. De 'ls generals que manin, dels ideals que 'ls moguin, depenen aqueix bé o aqueix mal. Y pera influir en el curs que va seguint l'humanitat, Deu nos do sempre generals de seny, de cultura, de segur cop d'ull crítich y de cor honrat, que lo demés per sí sol ve, y qui sab dirigir, sab triar els qui l'ajuden, sab distingir entre la gran munió de soldats. Consellera de l'opinió y braç que fa moure les idees, la prempsa dona grans batalles que guanya o pert, però les conseqüències d'exes batalles ens afectèn a tots. Sa responsabilitat es, donchs, immensa, son paper semblant al del ayre que respirem, que, segons sigui pur o carregat de vapors mefitichs, porta en sí mateix la vida o la mort. Entra, donchs, avuy a la nostra Academia, un perío-

dista que, dirigint una publicació diària, a més de treballar en altres, ha envellit en la pràctica de sa professió; un crítich conciençut y ple de bon sentit, que s'ha esmerçat principalment en el judici d'obres literaries, però també en les científiques, sobre tot quan eren fruyts de fills d'aquesta terra o ajudaven al conreu de la historia y la parla de Catalunya; mes com aquest home de lletres ha exercit ensem una altra professió, d'aquesta ha volgut ell parlar-nos avuy, relacionantla ab sa cultura literaria, pera dedicar un recort als metges escriptors. Verament que 'l camp de la inteligencia no pot ésser fitat ab tant exclusivisme que s'hagin de reduhir a una totes les aptituts. Deya nostre anyorat company y bon amich meu En Frederich Rahola, qui sempre predicà ab l'exemple, que 'l cervell humà té molts departaments y que ara podem ferne servir un, ara un altre, essent un error el creure que tots els homes no poden fer bé més que una sola cosa. Però prou sabem que 'l públich es sempre aficionat a classificar, a posar rètols per seccions, ab lo qual s'estalvia 'l trevall d'estar judicant continuament de cap y de nou, y creu no còrrer axis el périll d'equivocar-se ab tanta facilitat. La primera impressió, bona o dolenta, que dexa un home sobre la planxa fotogràfica de la colectivitat humana es quasi sempre la que 'l segueix fins a la mort, y molt ha de fer per espay de llarchs anys pera que pugui esborrarla o substituhirla per una altra. Y no obstant, passen les generacions y no troben tan fàcil el decidir si cada home va portar en vida el rètol que realment li corresponia, perque dir crítica es dir tanteig, comprobació continua de factors y rectificació possible. ¿No hauria sigut més senzill posar de des del comensament a certs homes el rètol de la secció de *varis*?

D'aquesta son, en realitat, tants y tants qu'exercint diverses ocupacions s'han dedicat també ab amor a la literatura, y d'aytal afició n'han tret l'escriure bellament de coses belles o de coses sabies. Entre ells hi ha els metges literats. Després de tot, pera la pràctica de les Belles Lletres no hi ha més que una pedra de tochi: el ferho bé. ¿Qui's recorda avuy, com no sigui per pura curiositat erudita, de les professions qu'exerciren els més grans escriptors, dels negocis a que's dedicaren, del tribut que com a homes ha-

gueren de pagar a la societat per ajudar-se a viure? ¡Que pochos son els que tan sols a la ploma degueren un bon passament! Y jo crech qu'és millor que axis sigui, perquè el qui arriba a la literatura com al niu estimat dels seus amors, ahont cerca repòs pera l'esperit y la fruyció exquisida d'un treball digne, fet ab gust, en el qual escriu el seu nom ple d'ilusions de que algú voldrà recordar-lo, porta de fora la major o menor riquesa que li ha donat el contacte ab altres elements, la lluyta ab altres factors de l'existencia, y es un home, tot un home complert, que's coloca enfront de la forma verbal, no ab les mans vuydes o parlant de les coses per lo que ha sentit a dir als demés que les conexen per experiencia, sino qu'és com l'hortolà que arriba a casa ab les mans carregades de fruys que pot donar satisfet, com a ben seus, als que'ls esperen ab desitg de sa frescor y riquesa. La paraula servirà llavors pera vestir fondes realitats y no fantasies vuydes, nascudes al caliu d'altres llibres. Si aquell home ha nascut artista com un Shakespeare, com un Cervantes o bé com un Ausias March, com un Burns, com un Mistral, de lo que ha tocat de ben a la vora en el mon ne farà joyes, malgrat qu'elles li costin sovint al orfebre més d'una anguniosa gota de suor, més d'una llàgrima, que son la involuntaria expressió física dels dolors morals qu'engendra la lluyta per la vida en les ciutats y en els camps. Els uns han sofert en les primeres; els altres saben lo que es patir o gosar del triomf en els segons, dedicant-se a quefers que no son la literatura, però que poden fomentar-la en qui ja la porta en si mateix, com a misteriós present que una fada joganera e irònica va donarli en sa naixensa. «De tot lo que tú toquis, tart o dejorn ne faràs flors»—li diguè la fada;—«mes tu mateix has de fer que siguin hermoses, per honra del teu nom de jardiner, que no semblin pobres y esquifides per manca d'adob y de conreu». Y axis es com quiscú hi portà lo que pot a exes flors del esperit, no totes iguals ni dignes d'ésser collides per ferne la gran toya de la historia literaria.

Vos he parlat d'alguns autors quals noms, com els d'altres, no sempre desperten recorts que la realitat guardava y'l temps ha anat esborrant. Tots sabem de la fonda poesia d'Ausias March, però ja no son tants els que saben,

per exemple, que aquell poeta havia anat de poble en poble comprant oli pera ferne comers; com també negocijà Lluís Vives; com Leonart de Vinci no fou sols pintor y esculptor, sino arquitecte, enginyer, físich, anatòmic, escriptor y músich; com Shakespeare, l'actor-actor, que no era pas un d'aquells cervells d'una habilitat única, arribà a ésser un bon burgès molt preocupat en afincarse y en atendre minuciosament a la bona gestió dels seus interessos, fins al punt de que algú ha arribat a dir, ben puerilment, que home tan avar de diners y tan bon administrador no podia pas ésser el geni que produí tantes obres meravelloses; tots sabem de Miquel Angel com a grandios esculptor y pintor, mes no tots com a arquitecte y excelent y acurat sonetista; de Rubens com a pintor, mes ja no tant com a diplomàtic; de Beaumarchais com a home de teatre, mes no de negocis; sabem del poeta escòcès Burns com a poeta, mes no com a agricultor que manejava l'arada, com a treballador del canem y aforador; de Sir Walter Scott com a novelista, mes ja no tant com a magistrat (la carrera de Jovellanos y Meléndez Valdés), com a gran senyor d'un castell y com a editor d'importancia; d'en Mistral com al cantor insuperable de Provença, però no com a un dels bons viticultors francesos (y no sense certa sorpresa 'l trobí fa molts anys mencionat en cert llibre d'Agricultura); de Tennyson, com a altre inspirat poeta, però, sorprès també, feya notar un autor francès que 'l somniador mestre no 's desdenyava de que 's vegés el seu nom en carrets que repartien a domicili llet de les seves propietats, lo qual sols demostra que cumplia 'l deure d'ésser un bon administrador dels seus cabals; de molts inglesos moderns com a gent de ploma, però també grans viatgers, *sportmen* y homes d'acció a més de pensadors; de *Pierre Loti*, mort recentment, com a novelista, però no com a oficial de la Marina francesa; y en fi, de tants y tants altres escriptors célebres que han sigut y son excelents empleats u homes de les més diverses carreres u ocupacions. D'elles haurán esment uns quants dels seus contemporanis: al esdevenir li interessaràn poch, perque altra fou la direcció en que 's distingí principalment el seu esperit. La ploma es un segell que devegades queda gravat

perpetuament en el mateix home que l'ha usat, esborrant tota altra impressió.

Del complert estudi que sobre 'ls metges-literats catalans ha fet el senyor Opisso, ¿què haig de dirvos com no siguin elogis? ¿Com afegirhi quelcom que valgui la pena de parlarne? L'heu sentit recordar a aquells metges juheus «que des de la segona meytat del segle XII tan important part prengueren en el moviment filosòfich de llur temps», en Jafuda Bonsenyor y en Vidal Benavist; fer menció de N' Arnau de Vilanova, en el segle XIII y començos del XIV; d' En Raymond Sabunde, del darrer terç del XV y primer del XVI; d' En Joan Carles Amat, entre aquest darrer y 'l XVII, y passant ràpidament pel XVIII arribar al XIX pera detenirse especialment en la generació del any 30, ahont tan grat es deturarse un xich com qui contempla 'ls retrats familiars dels propis antepassats. D' en Jafuda Bonsenyor, la diligencia d' en Balari y d' En Gabriel Llabrés ha fet conèixer modernament a molts les *Sentencies morals*, el *Llibre de paraules e dits de savis e filosofos*, *Els proverbis de Salomó y El Llibre de Cató*; de N' Arnau de Vilanova son ja massa sapiguts, a més de les investigacions d' En Milá y En Rubió y Lluch, l' estudi que va ferne en Menéndez Pelayo y lo que va dirne En Joseph Ramón de Luanco (abdós de grata memoria, y 'l segón tan bon quimich com excelent literat), pera que no recordi tothom al que Jaume II anomenava son *venerable y aymat conseller* y al qui deya de si mateix qu' era:

«Doctor en leys et en decrets,
Et en siensa de strolomia,
Et en l' art de medecina,
Et en la santa teologia,
Enquaras mais en las VII arts
Maistre per tots fuy apelats.»

Y lo mateix pot dirse del aragonès o navarro Servet, estudiat a fons per l' autor de l' *Historia de los Heterodoxos*, y qual tràgica mort per l' odi de Calvi ha donat peu a innombrables llibres; d' en Sabunde, Sebunde o Sibiude, que 'l gran crítich també glorificà, y de qui, parlant de sa *Teologia Natural* o *Llibre de les Criatures*, deya Mossèn Salvador

Bové en sa conferència *La Filosofia nacional de Catalunya*, que «ell es el primer qu' enlayrà la bandera, y no Bacó de Verulam, del experiment y la inducció en totes les ciències ahont hi caben bonament».

Mes, dexant als antichs, acostemnos a les figures de l'època en que l'Aribau y En Rubió y Ors, y sobre tot el segon, exaltaven el valer de la llengua catalana y eren els precursors d'un renaxement literari que tan abundosos fruyts ha donat ja. Veritat que no sempre tots els públichs fan popular al millor, sino al més vulgar, y qu' En Robrenyo degué tenir més admiradors de moment, com sol succehir, que 'ls veritables literats. Es l'història de sempre: cada hù s'entusiasma ab lo qu'està més aprop del seu nivell intel·lectual, y la popularitat no sol ésser gran amiga de la cultura; mes qui fa l'història literaria no es el poble: gayrebé podria dirse d'ell qu'es més aviat qui la dificulta, perque lo que més aplaudeix sol ésser lo que més ha de garbellarse pera saber si porta un xich de gra net y pur. En tots els paisos reservà la crítica sos millors elogis pera 'ls homes y les obres que no son lo que de moment entusiasma més a tothom, y si després la gran massa del públich se veu obligada a parlar ab respecte de certs noms, no es perque 'ls descobris des del primer dia, sino perque li han sigut imposats pels qui posseheixen més conèxements d'aquells que fan falta pera judicar ab certa base. Cal dir que també aquests s'equivoquen més sovint de lo que convindria, mes quan fallen malament, la reacció que tart o dejorn se produheix procura posar les coses en son degut lloch... fins que ve una altra generació que tampoch se conformà ab la rectificació que semblà definitiva. Però, senyors, siguin les que vulguin les fluctuacions del gust, la veritat crítica ha d'existir y un dia o altre havem de trobarla 'ls homes, com hem convingut qu' existeix respecte a certes grans figures que resulta de mal gust menyspreuar, per lo que ningú escolta al que ho fa.

En Ribot y Fontseré, En Pere Mata, En Pere Felip Monlau, En Pau Estorch (l'autor del *Tamboriner del Fluvià*), són noms pera tots vosaltres familiars, puix no han caygut encara en l'oblit; però n'hi ha un altre que tots recordem segurament com a cosa viscuda, com a recort de

nostra juvenesa, un qu'en el discurs del nou acadèmic ocupa lloch apart y que també 'l té en nostra memoria: En Joseph Letamendi. Hem tingut de quan en quan entre nosaltres, en aquesta terra, homes privilegiats per als quals totes les portes s'obrien fàcilment; als que 'l succés immediat semblava acompanyar en tot quant emprenien; als que la fortuna 's mostrava sempre manyaguera y les ciencias y les arts semblaven pera ells no més que 'l producte de ràpides intuicions y no de llargs anys d'exclusius y constants estudis: un d'aquexos era En Letamendi, com un altre va ésser En Joaquím M.ª Bartrina, que tot y morint jove, lo mateix era poeta, que parlava y escrivia *de omni re scibili*. En Letamendi possehia, apart de moltes altres qualitats, un do d'assimilació sorprenent, y jo recordo haver llegit fa anys, en un de sos grans admiradors, que sentintlo dissertar magistralment sobre un assumpte (crech que de música), s'imaginaven tots que l'havía estudiat a fons y per espay d'anys, no essent en realitat tot alló més que 'ls comentaris ingeniosíssims, lluminosos y encertats que li havia suggerit la recent lectura d'un article de revista, qu'en un altre no hauria dextat tan gran rastre, y qu'en ell venia a ésser com la gota d'aygua que feya vessar la seva cultura. Aquest era l'home de qui un conegudíssim periodista madrileny y anyorat amic meu, que havia sapigut guanyarse un lloch en la literatura, En Joseph Ortega Munilla, recordava encara fa poch la impressió que li produhi en l'Escorial la seva *Missa de Requiem*, y 'l col·locava entre 'ls respectats mestres que Catalunya havia produhit. Mes com tot té contradictors, també haig de dirvos que no falta, entre la nova generació catalana, qui n'hagi parlat de ben diferenta manera de lo qu'estem acostumats a sentir; cas tan freqüent que a ell nos hem acostumat ja com cosa naturalíssima. N'Alfret Opisso va ésser alumne seu, el conegué de la vora, va poder seguirlo en la diversitat de ses obres y aficions, y 'l seu vot es de calitat y està d'acòrt ab l'opinió general. Per ma part puch dirvos que aquell home, qu'escrivia del grech com un filòlech, y además semblava conéixer l'hebreu y l'àrab; de música com un músich; de política o d'economia com un polítich o un economista, y d'higiene, medicina y de tot com un artista

enginyós, paradoxal, excèntric, y com un literat; a més de lo qu'era: tot un home de ciencia, havia sigut també, a estones, un hàbil e intencionat versificador que, en castellà, no quedava pas per sota, sino al nivell de més d'un dels que han sigut celebrats com a poetes, no per l'inspiració, sino per la forma. Aquella joguina literaria que va escriure l'any 83 «para unas tertulias mélicas de confianza», y que comensa:

Quando a la corte vine de estampa,

té trossos tan fàcils, elegants y castissos, de tan bon ayre y gracia, que no semblen ésser d'un mer aficionat, y menys de qui no aprengué a parlar aquell idioma des del bressol. Y també en prosa y en vers català ensajà la seva ploma inquieta, qu'es precis no oblidar que portava la marca del seu temps y no la que ara's vol que sigui la única. Un sonet català que d'ell coneix s'ha de confessar qu'es ben poca cosa. En cambi, en el seu *Discurs dels Jochs Florals*, que en conjunt té l'ayre de l'època en que fou escrit, hi ha certs vibrants fragments que semblen d'avuy, com aquell comensament de: «Perque volem y podem», y'l paragraf en que glosa, no sense indignació, l'adagi castellà de que «cada palo aguante su vela», aplicantlo a Catalunya, «que es prou parpal»—diu, ab més plena y llarga frase—«pera sostenir la seva».

D'En Pi y Molist, que admiraven els cervantistes d'aquí y de fora d'aquí, y'ls conxeadors dels secrets del estil clàssich en llengua castellana, y no del modern, cosa, per cert, ben diferenta; d'En Lluís Roca y Florejachs, d'En Joan Montserrat y Archs, que tanta part prengueren en el renaxement; del menorquí Joseph M.^o Guàrdia y de tants altres fills d'aquestes terres, que han dextat un nom honorós compartint l'exercici de la ciencia ab les lletres (com va fer altre metge, ilustre company nostre, que no era català: en Comenge), de tots els que'l tema li permetia hi ha'l recort detallat en el discurs del senyor Opisso, al qui, certament, més d'un de vosaltres haurieu pogut donar molt més digna y autorisada resposta que jo, perque no conxeu de fora estant lo que tracta, sino de dintre, y formant part d'exes dobles aptituts y aficions que aquí s'han

commemorat avuy com a tribut als que poden tornarnos la salut del cos, quan ens manca, y dedicarse, de més a més, a tots aquells estudis en que 'ls homes solen pèrdrela sense pensarhi, gayre, per tal d'acrexer el xich o gran cabal del seu saber, per tal de satisfer la set hidròpica de que sol emmalaltir la inteligencia un cop ha tastat les primeres dolçors de la investigació, les primeres alegries d'aquell anàr trobant ahont nien les idees y 'ls fets, ahont van crexent y multiplicantse, a través del temps y del espay.

Jo no crech, senyors, que un enciclopedisme deliberat, del que avuy ne diríem solament *dilettantisme*, sigui ara tan fàcil com antigament, ni pūgui donar tan bons resultats; sé que de Pic de la Miràndola s'ha murmurat (perque també la Historia té les seves murmuracions) que suposant saber moltes llengües, en realitat no 'n possehia bé çap, lo qual fóra molt possible, a judicar per lo que avuy mateix se veu; que del llatí d'en Sabunde o del que usava en sos començaments en Servet, s'ha dit qu'eren molt defectuosos; que 'l saber històrich de molts homès de lletres, com novelistes, dramaturchs y poetes, s'ha discutit innumbrables vegades, calificantlo de fals, d'inadmissible o molt lleuger, cosa fins a cert punt ben natural en certs casos, encara que no sempre siga veritat; però si tot axò'ns porta cada dia més a confiar en els especialistes, en els quals la ciencia 's divideix com les habilitats industrials, la varietat de conexements d'un Taine o d'un Littré, per exemple, ha donat resultats prou admirables en certs rams, com el literari, perque pugui dirse que no tots els cervells humans foren fets per ésser pacients analistes d'una sola cosa, y que certs d'ells tenen un poder sintètic, generalisador, sense 'l qual ni la ciencia ni les arts donarien els passos de gegant que devegades donen des de l'època del Renaixement fins als nostres dies. Bo es que analisem científicament els arbres d'un bosch; però també que hi hagi homes ab ànima d'artista, ab imaginació inquieta que no pot fixarse gayre en tots els detalls, els quals s'encarreguin de donarnos aquella impressió de conjunt sense la qual el bosch no es bosch, sino una munió d'arbres sense conexió, en que les branques, massa atapahides, de l'un fan nosa pera veure bé l'altre. Si tots poguessim ésser analisadors

pacientíssims y unilaterals, aviat se sentiria 'l clam popular demanant que després de tants estudis, qu'eren una verdadera necessitat, sortís l'home que 'ls arreplegués y sapigués fernes veure les relacions entre uns y altres, les conseqüències lluminoses que'n pot treure un gran pensador de múltiples facultats. Quan aquest home falla es quan se veu obligat a treballar ab pobresa de materials, quan edifica mancantli molt de lo que es essencial, ja per culpa del temps en que ha viscut o per defectes personals. Doneuli una primera materia rica, y la bella transformació vindrà tart o dejorn, deguda a unes o altres mans. Què hi fa que no sigui definitiva? El mon y les investigacions anirán continuant sa marxa, fins que vingui un nou sintetizador que'ns parli de les innovacions que s'han introduhit, de lo que se'n diu la darrera paraula de la ciencia, obridora de nous horitzonts, dels que també se'n faràn complexes y lluminoses impressions de conjunt.

HE DIT.

Bibliografía de don Alfret Opisso

Glorias españolas (Historia de España), 4 vols. en fol. Molinas, editor; Barcelona.

Historia de España y de las Repúblicas latino-americanas, 25 vol. en 8.º Gallach, editor; Barcelona.

El tercer volum de la *Historia Universal* del editor Bastinos, Barcelona. (El primer es de don F. Schwartz y 'l segón de don Teodor Baró).

Historia de Europa contemporánea, 2 vol. (Forma part de la Biblioteca de la «Ilustració Ibérica», Barcelona).

Historia de la Revolución francesa, un vol. (Forma part de la mateixa biblioteca).

Historia de la Guardia Civil (1918), 2 vol. Molinas, editor.

Viajes por Europa, 2 vol. en 4.ª Bastinos, editor; Barcelona.

Estética. El Arte de pensar. (Colecció de «Manuales Gallach», Barcelona).

El Grito de Independencia (novela publicada ab el seudònim de Carlos Mendoza). Molinas, editor; Barcelona.

La máscara de bronce (novela publicada ab el mateix seudònim y pel mateix editor).

Los martirios de Alvar Núñez (novela publicada per l'editor Maucci, Barcelona).

El alma del mundo (poema premiado por el «Centro de Lectura», de Reus).

Arte y artistas catalanes, un vol. d' articles publicat per *La Vanguardia*.

El senyor Opisso ha publicat també nombrosos treballs originals de Medicina en la *Gaceta Médica Catalana* y *El Laboratorio*; moltes traduccions d' obres mèdiques, com també literaries; varies conferencies perà la *Sociedad Arqueológica tarraconense*; fou director de *La Ilustración Ibérica*, de 1883 fins a 1898; ha sigut col·laborador de les revistes *La Ilustración*, del editor Tasso, de Barcelona (1880), *El Museo Universal*, *La Revista Contemporánea*, *Nuevo Mundo*, *Hojas Selectas* y altres. Entrà en *La Vanguardia*, de Barcelona, com a redactor l'any 1899 y's va encarregar de la direcció en 1903, primer ab En Ezequiel Boixet y després ab En Miquel S. Oliver.

El senyor Opisso es corresponent de la «Real Academia de la Historia» y electe de número de la «Real Academia de Medicina de Barcelona».